

Accountantsverslag 2017

Gemeente Hengelo

28 juni 2018

Aan de gemeenteraad van de
gemeente Hengelo
Postbus 90155
5000 LH HENGELO

Datum

28 juni 2018

Ons kenmerk

3114547790/2018.048223/MA

Bij vragen over dit
accountantsverslag kunt u contact
opnemen met de volgende personen:

drs. H. (Dirk) Kuperus RA

Tel: 06 5204 8549

e-mail: dkuperus@deloitte.nl

drs. V.V. (Vanessa) Jongbloed RA

Tel: 06 2025 2002

e-mail: vjongbloed@deloitte.nl

Geachte leden van de raad,

Graag bieden wij u hierbij ons accountantsverslag met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2017 van de gemeente Hengelo aan.

Deze rapportage beschrijft de kernelementen van onze controle en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening van de gemeente Hengelo.

De jaarrekening 2017 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Hengelo. Bij deze jaarrekening hebben wij op 28 juni 2018 een controleverklaring met beperking voor rechtmatigheid en goedkeurend voor getrouwheid verstrekt.

Wij hebben de conceptversie van dit verslag besproken met het (financieel) management, de controller en de portefeuillehouder financiën en op 29 mei en 6 juni met een afvaardiging van de raad.

Met vriendelijke groet,

Deloitte Accountants B.V.

drs. H. Kuperus RA

c.c.: college van burgemeester en wethouders

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting controle 2017	3
Inleiding	5
De financiële positie van uw gemeente	7
Belangrijkste bevindingen uit onze controle	10
Interne beheersing	17
Overige aangelegenheden	19
Bijlagen	21

Bestuurlijke samenvatting controle 2017

Getrouwheid en rechtmatigheid	• Oordeel met beperking voor rechtmatigheid. • Ons oordeel is in belangrijke mate beïnvloed door de geconstateerde fouten bij de naleving van de EU-aanbestedingsregels (€ 4,1 miljoen (2016 € 4,9 miljoen)) en de geconstateerde fout bij de berekening van de tussentijdse winstneming van de grondexploitatieprojecten (€ 1,4 miljoen). • Daarnaast hebben wij onzekerheden op het gebied van het Sociaal domein (€ 7,0 miljoen (2016: € 8,7 miljoen)) geconstateerd. • De door ons gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt respectievelijk € 3,3 miljoen en € 9,96 miljoen. • Wij hebben geen begrotingsonrechtmatigheden geconstateerd die wij moeten wegeen in ons oordeel.
Financiële positie	• Het weerstandsvermogen bedraagt € 12,3 miljoen (inclusief nog te bestemmen resultaat 2017). De ratio weerstandsvermogen bedraagt ultimo 2017 1,39 (2016: 1,27). Op basis van de binnen de gemeentesector gehanteerde (gebruikelijke) classificatie is de weerstandsratio als voldoende te kwalificeren. • De (gecorrigeerde) netto-schuld quote en de solvabiliteit zijn in relatie tot de begrote (verwachte) uitkomst licht beter en eveneens verbeterd ten opzichte van voorgaand jaar.
Interne beheersing	• Op basis van onze tussentijdse en jaareinde controlewerkzaamheden hebben wij enkele tekortkomingen geïdentificeerd in de interne beheersingsmaatregelen. • Wij kunnen niet steunen op de IT-omgeving en hebben daarom extra gegevensgerichte werkzaamheden verricht, waaronder detailcontroles. • Wij stellen vast dat het proces van totstandkoming van de jaarrekening verbeterd is ten opzichte van voorgaand jaar. We zijn echter wel van mening dat met name de interne controle op de aan te leveren jaarstukken én controledocumentatie verder verbeterd worden om te komen tot een effectiever en efficiënter controleproces. Daarnaast stellen wij vast dat het schattingsproces bij de totstandkoming van de grondexploitaties verbeterd kan worden, voornamelijk de vastlegging ervan. • Het proces inzake de Europese Aanbestedingen is verbeterd in 2017, maar is nog niet op een voldoende niveau. De – door uw gemeente – uitgevoerde interne controle heeft veel inzet gekost om de juiste informatie te achterhalen. Daarnaast hebben wij nog aanvullende werkzaamheden uitgevoerd teneinde voldoende zekerheid te verkrijgen voor ons oordeel over de rechtmatigheid van de EU-aanbestedingen.

Kwaliteit verslaggeving	- De jaarverslaggeving (jaarverslag en jaarrekening) voldoet aan de meest actuele BBV-voorschriften. Zo is invulling gegeven aan bijvoorbeeld de verplichte beleidsindicatoren, de diverse kengetallen, de verplichte indeling en verantwoording van de taakvelden en de gewijzigde voorschriften ten aanzien van de winstneming op de grondexploitatie. - Wij zijn van mening dat de gehanteerde verslaggeving en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.
Grondexploitatie	- De grondexploitaties zijn deugdelijk geactualiseerd en bijgesteld en geven een getrouw beeld van de boekwaarde en verwachte resultaten. Behoudens de verwerking van de tussentijdse winstneming. - In 2017 is voor een bedrag ad € 5,9 miljoen winst genomen. Bij deze winstberekening is uitgegaan van de contante waarde van de eindwaarde. In de (gewijzigde) BBV-richtlijnen omtrent het verwerken van tussentijdse winsten is opgenomen dat de winstneming moet plaatsvinden op basis van de nominale eindwaarde van de winstgevende projecten. Het verschil ad € 1,4 miljoen is door uw gemeente niet (meer) verwerkt in de definitieve jaarrekening. - Uit de actualisaties per ultimo 2017 van de nog te maken kosten en nog te realiseren opbrengsten blijkt een verwacht tekort van in totaal € 40,3 miljoen op eindwaarde (2016: € 22,1 miljoen negatief). - Deze daling wordt voornamelijk veroorzaakt door het naar beneden bijstellen van de uit te geven vierkante meters in Hart van Zuid en de daling van de grondprijzen in het Gezondheidspark.
Overige gemeentespecifieke onderwerpen	- Wij hebben géén controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage 2017 geconstateerd. - Wij hebben vastgesteld dat de bezoldigingen over 2017 niet strijdig zijn met de WNT en dat de jaarrekening 2017 van de gemeente Hengelo voldoet aan de publicatieverplichtingen van de WNT.

Belangrijkste actiepunten voor boekjaar 2018

IT-omgeving	Het doorontwikkelen van interne beheersingsmaatregelen betreffende de geautomatiseerde gegevenswerking in het kader van het optimaliseren van een voldoende betrouwbare en continue werking van de IT-omgeving.
EU-aanbesteding	Voor EU-aanbestedingen het op basis van een jaarlijks geraamde inkoopbehoefte en een actueel contractregister vooraf (preventief) vaststellen dat de voorgenomen inkopen plaatsvinden volgens de juiste aanbestedings-procedure en hierop interne controle uitvoeren.
Grondexploitatie	Voor een verdere doorontwikkeling van het schatttingsproces voor de toekomstige resultaten van de diverse complexen grondexploitatie adviseren wij u alternatieve scenario's te overwegen en de uitgangspunten zichtbaar te onderbouwen aan de hand van bijvoorbeeld marktgegevens. Wel zijn wij van mening dat de gehanteerde uitgangspunten voor schattingen in de jaarrekening 2017 reëel en consistent zijn toegepast.

Inleiding

Onze belangrijkste bevindingen

Wij verstrekken een controleverklaring bij de jaarrekening 2017

Wij hebben onze controle van de jaarrekening 2017 van gemeente Hengelo uitgevoerd en wij hebben een controleverklaring met beperking voor rechtmatigheid en goedkeurend voor getrouwheid bij deze jaarrekening verstrekt.

Wij hebben de jaarrekeningcontrole 2017 uitgevoerd met inachtneming van de volgende toleranties, zoals opgenomen in de door u vastgestelde controleverordening:

- Voor fouten is de tolerantie 1% van het totaal van de lasten inclusief toevoegingen aan de reserves: **€ 3.320.000**
- Voor onzekerheden is de tolerantie 3% van het totaal van de lasten inclusief toevoegingen aan de reserves: **€ 9.960.000**

Als rapportagetolerantie voor fouten en onzekerheden geldt € 250.000.

Er is rechtmatig gehandeld, met uitzondering van de EU-aanbestedingen, de bestedingen in het kader van het sociaal domein en de berekening van de tussentijdse winstneming grondexploitatie

Op basis van onze controlewerkzaamheden hebben wij geconcludeerd dat alle financieel relevante aspecten van wetgeving en verordeningen, zoals opgenomen in uw normenkader, door het college zijn nageleefd en dat zowel de baten en lasten over 2017 als de balans-mutaties in 2017 rechtmatig tot stand zijn gekomen. Met uitzondering van de EU-aanbestedingen, de Persoonsgebonden budgetten (PGB) en zorg in natura (ZIN) en de berekening van de tussentijdse winstneming voor de grondexploitatieprojecten. Voor bestedingen in het kader van het sociaal domein verwijzen we u naar de volgende paragraaf.

Bij de controle op de naleving van de EU-aanbestedingsregels is geconstateerd dat diverse contracten niet conform deze regelgeving zijn aanbesteed. De totale fout bedraagt € 4,1 miljoen en dit zijn de lasten 2017 inclusief de inschatting van de lasten voor de resterende contractperioden. Wij hebben tijdens onze controlewerkzaamheden geen overtredingen van de EU-regelgeving geconstateerd voor nieuw aangegane contracten.

Bij de controle van de tussentijdse winstneming hebben wij geconstateerd dat bij de berekening van de tussentijdse winstneming voor grondexploitatieprojecten door de gemeente Hengelo is uitgegaan van de contante waarde van de eindwaarde. In de BBV-richtlijnen omtrent het verwerken van tussentijdse winsten is opgenomen dat de winstneming moet plaatsvinden op basis van de nominale eindwaarde van de winstgevendende projecten. Door de andere grondslag voor de berekening is in 2017 € 1.359.000 te weinig winst verantwoord.

Op 5 van de 8 programma's is een begrotingsoverschrijding aanwezig, hetgeen wil zeggen dat de werkelijke lasten hoger zijn dan de begrote lasten. De begrotingsoverschrijdingen passen binnen het bestaande beleid en zijn toegelicht.

Onzekerheden in de bestedingen Sociaal domein

De PGB-bestedingen zijn door uw gemeente (verplicht) belegd bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De accountant van de SVB heeft – net als over 2016 – een afkeurende controleverklaring bij de verantwoordingen 2017 verstrekt vanwege rechtmatigheidsafwijkingen.

Het ontbreken van voldoende en geschikte controle-informatie over de prestatielevering (getrouwheid) voor de verantwoorde PGB-bestedingen in de jaarrekening 2017 leidt tot een onzekerheid in onze controle voor de getrouwheid en rechtmatigheid van in totaal € 2,8 miljoen.

Daarnaast zijn onzekerheden aanwezig in de bestedingen Zorg in Natura voor Jeugd en WMO in verband met het ontbreken van verantwoordingen en (goedkeurende) controleverklaringen. Deze bestedingen leiden tot een onzekerheid in onze controle voor de getrouwheid en rechtmatigheid van in totaal € 4,2 miljoen.

De totale onzekerheid in de bestedingen Sociaal domein ad € 7,0 valt binnen de tolerantie van € 9,9 miljoen voor onzekerheden en heeft daarmee geen invloed op de strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening 2017.

Het (verplichte) overzicht van controleverschillen groter dan de rapportage-tolerantie ad € 250.000 treft u aan in bijlage A1 en A2 van deze rapportage.

De SiSa-bijlage geeft een getrouw beeld

Wij hebben geen controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage 2017 geconstateerd.

De Wet normering topinkomens (WNT) is nageleefd

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd groter dan onze rapporteringsdrempel die van invloed zijn op de WNT.

Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd

Met de opdrachtbevestiging van 27 oktober 2017 heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2017.

Naast de opdrachtbevestiging zijn bepalend voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- De Controleverordening gemeente Hengelo (op grond van artikel 213 van de Gemeentewet).
- Het aan uw raad op 21 december 2017 door het college ter kennisname aangeboden normenkader 2017.

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging en is nader omschreven in het auditplan.

Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2017 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Wij zijn onafhankelijk van gemeente Hengelo

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de memberfirms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectievelijke zuster- en/of dochterondernemingen en de vennootschap, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging is te vinden in bijlage C bij deze rapportage.

Belangrijke wijzigingen in de verslaggevingsregels

Significante verslaggevingsgrondslagen en toepassing hiervan zijn zeer belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en resultaten van de gemeente. Daarnaast vereisen zij van het management het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn. De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente zijn uiteengezet in de toelichting in de jaarrekening 2017.

In 2017 zijn er – naast de aanvullende toelichting op tussentijdse winst-neming uit de grondexploitaties – geen wijzigingen geweest in toegepaste verslaggevingsgrondslagen die een (materiële) invloed hebben op de baten en lasten of de financiële positie van uw gemeente.

In de jaarrekening 2017 is wel voor het eerst een "Overzicht van taakvelden" opgenomen.

Wij hebben het door het management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd en hebben gegevens-gerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Indien nodig, hebben wij specialisten betrokken bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving. Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

De financiële positie van uw gemeente

In dit hoofdstuk geven wij op hoofdlijnen een samenvatting van ontwikkelingen in het vermogen en resultaat van uw gemeente

De vermogenspositie van uw gemeente is ten opzichte van 2016 afgenomen

In het Bbv, de verslaggevingsregels van gemeenten, wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd.

De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten 2017 bedraagt € 836.000 nadelig. Per saldo is tussentijds € 3,5 miljoen aan de reserves onttrokken, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2017 € 2,7 miljoen voordelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het overzicht hiernaast, hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen.

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar wordt weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in reserves. De stortingen in dan wel onttrekkingen aan reserves vinden plaats op basis van door u genomen besluiten.

Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de politieke besluitvorming.

Eigen vermogen (in € 1.000)		2017
Eigen vermogen per 1 januari		44.426
Tussentijdse resultaatbestemming		- 3.539
Gerealiseerd resultaat		2.703
Totaal ('saldo van baten en lasten')		- 836
Correctie resultaatbestemming 2015		-
Eigen vermogen per 31 december		43.590

De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2017 5,6% van het balanstotaal (2016: 5,5% van het balanstotaal).

Concreet betekent dit voor uw gemeente het volgende.

Exploitatieresultaat (in € 1.000)

Totale baten	307.736	
Totale lasten	- 308.599	
Gerealiseerde saldo van baten en lasten		- 836
Af: stortingen in reserves	- 25.245	
Bij: onttrekkingen aan reserves	28.784	
Saldo mutaties reserves		3.539
Gerealiseerd resultaat		2.703

De exploitatie over 2017 laat een nadelig gerealiseerd saldo van baten en lasten van € 0,8 miljoen zien, ten opzichte van een begroot voordelig saldo van € 2,1 miljoen. Dit is een nadeel van afgerond € 2,9 miljoen. Nagenoeg op alle programma's wijkt het gerealiseerde saldo af van het begrote saldo. In hoofdstuk 7.5 van de jaarstukken 2017 ("Financiële analyses per begrotingshoofdstuk") wordt een toelichting gegeven voor de gerealiseerde afwijkingen ten opzichte van de begroting na wijziging.

In het jaarverslag (programmaverantwoording) dient informatie opgenomen te worden over: wat hebben we gedaan, wat hebben we bereikt en wat heeft het gekost? De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (zoals weerstandsvermogen, bedrijfsvoering, etc.) het jaarverslag. Beide onderdelen vallen niet (expliciet) onder de controle van de jaarrekening.

In het jaarverslag van uw gemeente is geen duidelijk onderscheid gemaakt tussen de drie W's (wat hebben we gedaan, wat hebben we bereikt en wat heeft het gekost?). Per programma is een toelichting per 'Activiteit' opgenomen. In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de vragen "Wat hebben we gedaan?" en "Wat hebben we bereikt?".

Daarnaast is een financieel overzicht opgenomen als zeer beknopt antwoord op de vraag "Wat heeft het gekost?". De toelichting gaat niet in op de oorzaken voor afwijking van de gerealiseerde baten en lasten ten opzichte van de begroting. Deze vraag wordt op hoofdlijnen beantwoord in hoofdstuk 7.5 van de jaarrekening.

Om te voldoen aan het inzichtsvereiste en de vereisten van het Bbv moet de toelichting in het jaarverslag uitgebreider opgenomen worden. Wij hebben begrepen dat in 2018 reeds is besloten in de begroting en in de jaarstukken de financiële toelichtingen en analyses uit te breiden.

Het weerstandsvermogen is licht gedaald

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit vanwege ingeschatte risico's.

De door uw gemeente berekende beschikbare weerstandscapaciteit (voor samenstelling verwijzen wij naar hoofdstuk 6.2 in uw jaarverslag 2017) bedraagt, inclusief het voorstel tot resultaatbestemming, € 37,1 miljoen (2016: 38,3 miljoen). Er is dus sprake van een daling van 3,1% van de beschikbare weerstandscapaciteit in 2017 ten opzichte van 2016.

De inventarisatie van risico's die in de paragraaf weerstandsvermogen (in het jaarverslag) is opgenomen, geeft een indicatie van de financiële omvang op totaalniveau, inclusief een kansinschatting van het voordoen van het geïdentificeerde risico, om zo de benodigde weerstandscapaciteit te bepalen. Daarbij wordt inzicht gegeven in de grootste risico's (qua financiële impact en kans) voor uw gemeente en welke risico's zijn verdwenen en/of nieuw zijn geïdentificeerd. Een inhoudelijke toelichting op nieuw gedefinieerde en gewijzigde risico's in de top van grootste risico's is niet opgenomen in deze paragraaf.

Uw gemeente heeft op basis van deze risico-inventarisatie door middel van een simulatie berekend wat de benodigde weerstandscapaciteit is bij het vastgestelde zekerheidspercentage van 90%. Hieruit volgt een gekwantificeerd bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit van afgerond € 24,8 miljoen (2016: € 25,4 miljoen), inclusief risico's van grondexploitaties van € 6,2 miljoen (2016: € 6,6 miljoen) die nader worden toegelicht in de paragraaf grondbeleid (hoofdstuk 6.4 in het jaarverslag). Ten opzichte van 2016 is sprake van een daling van de gekwantificeerde risico's met per saldo € 1 miljoen.

De daling van de beschikbare weerstandscapaciteit en de stijging van de benodigde weerstandscapaciteit leiden ertoe dat de ratio van het weerstandsvermogen per ultimo 2017 licht is verbeterd in 2017 (op zekerheidsniveau 90% is deze 1,39 ten opzichte van 1,27 in 2016).

Voor meer gedetailleerde informatie over uw weerstandspositie verwijzen wij u naar hoofdstuk 6.2 "Weerstandsvermogen & risico's" in uw jaarverslag 2017.

De financieringsbehoefte van de gemeente Hengelo toont een tekort

Uit de financiële structuur per jaareinde, zie de tabel hiernaast, is op te maken dat de op lange termijn benodigde financiering gedaald is door een afname van de grondexploitatie, mede door de verplichte tussentijdse winstneming in 2017. Daarnaast is de beschikbare financiering op lange termijn afgelopen jaren per saldo gedaald. Dit wordt veroorzaakt door een per saldo hardere stijging van de voorzieningen in relatie tot de daling van de langlopende financieringen. Wij verwijzen u voor nadere informatie naar de paragraaf financiering (hoofdstuk 6.5 van het jaarverslag).

Financiering op lange termijn (in € 1.000)	2017	2016	2015
Stand van de reserves	40.887	38.300	43.866
Gerealiseerd resultaat	2.703	6.126	- 2.387
Voorzieningen	51.282	47.149	24.698
Schulden op lange termijn	621.193	660.282	668.203
Beschikbaar op lange termijn	716.065	751.857	734.380
Vaste activa	652.495	657.859	660.474
Voorraden	89.661	99.381	93.001
Vastgelegd op lange termijn	742.156	757.240	753.475
Financieringspositie	- 26.091	- 5.383	- 19.095

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Dit hoofdstuk bevat onze bevindingen die, volgens ons professionele oordeel, van belang zijn om te rapporteren

De grondslagen van de jaarrekening zijn aanvaardbaar

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van uw gemeente zijn uiteengezet in de grondslagen van de jaarrekening 2017. In 2017 zijn er de volgende wijzigingen in de verslaggevingsvoorschriften BBV:

- Investerings in activa met maatschappelijk nut.
- Toevoeging van het 'Overzicht taakvelden'.
- Toepassing Notitie materiële vaste activa.
- Toepassing Notitie overhead.
- Aanvulling notitie grondexploitatie: Tussentijds winst nemen (POC-methode).

In 2017 zijn er - naast de aanvullende toelichting op tussentijdse winst-neming uit de grondexploitaties - geen wijzigingen geweest in toegepaste verslaggevingsgrondslagen die een (materiële) invloed hebben op de baten en lasten of de financiële positie van uw gemeente.

Significante (beeldbepalende) verslaggevingsgrondslagen en toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie van uw gemeente en de baten en lasten in de jaarrekening. Daarnaast vereisen zij van het college en de directie dat zij zich een oordeel vormen ten aanzien van soms moeilijke subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

Wij hebben het door het college en de directie toegepaste proces met betrekking tot significante verslaggevingsaspecten geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd.

Waar nodig hebben wij specialisten betrokken bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, aannames, berekeningen en consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggevings-voorschriften.

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening

De jaarstukken 2017 van uw gemeente bestaan uit:

- Het jaarverslag 2017 (programmaverantwoording en verplichte paragrafen).
- De jaarrekening 2017 (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten in de jaarrekening met toelichting en de SiSa-bijlage).

In het onderdeel "programmaverantwoording" van het jaarverslag dient informatie opgenomen te worden over: wat hebben we gedaan, wat hebben we bereikt en wat heeft het gekost? De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (zoals weerstands-vermogen, bedrijfsvoering, etc.) het jaarverslag. Beide onderdelen vallen niet (expliciet) onder de controle van de jaarrekening.

Het primaire object van de accountantscontrole (op grond van artikel 213 van de Gemeentewet) is de jaarrekening (de balans met toelichting en het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening met toelichting en de SiSa-bijlage). De accountantscontrole omvat daarom geen oordeel over de inhoudelijke juistheid en volledigheid van de informatieverstrekking opgenomen in de programmaverantwoording en de verplichte paragrafen.

Bij onze controle hebben wij geen tegenstrijdigheden tussen het jaarverslag en de jaarrekening geconstateerd. Het jaarverslag en de jaarrekening zijn met elkaar verenigbaar.

Wel ontbreekt (per programma) een duidelijke inhoudelijke analyse in de beantwoording op de vraag 'Wat heeft het gekost?'.

Op basis van Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NVCOS) 720 is de accountant verplicht bepaalde werkzaamheden uit te voeren met betrekking tot het jaarverslag en de andere informatie die in de jaarstukken is opgenomen.

Als onderdeel van dit vereiste, hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag de vereiste informatie bevat op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en artikel 26 BBV.
- Wij hebben – voor zover wij kunnen beoordelen – vastgesteld dat verklaringen van de gemeenteraad in het jaarverslag en de andere informatie, zoals opgenomen in de jaarstukken, verenigbaar zijn met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.
- Wij hebben vastgesteld dat de verklaringen in het jaarverslag overeenstemmen met de resultaten van de uitgevoerde controlewerkzaamheden. Deze verklaringen dienen te omvatten:
 - de belangrijkste risico's met betrekking tot het beleid van de gemeente;
 - een beschrijving van het ontwerp van de beheersing van interne risico's en interne controlesystemen en een rapportage ten aanzien van de werking van de beheersing van interne risico's en interne controlesystemen tijdens het boekjaar;
 - een beschrijving van eventuele belangrijke wijzigingen en eventuele belangrijke verbeteringen die staan gepland, inclusief een bevestiging dat deze zijn besproken met de gemeenteraad.

De grondexploitaties zijn geactualiseerd

De veruit grootste balanspost met betrekking tot onderhanden projecten betreft de voorraden (grondexploitaties).

De risico's voor de grondexploitaties zijn in essentie terug te brengen tot drie P's:

- *Planning*: is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt. Immers, de marktbehoefte bepaalt welke projecten op welk moment te realiseren zijn.

- *Programmering*: in de afgelopen jaren hebben economische ontwikkelingen geleid tot belangrijke wijzigingen in vooral de woningbehoefte. Is er een kritische analyse van de 'mix' van woningen (huur, koop, vrije kavel appartementen, etc.) in de projecten in relatie tot de huidige marktvraag in de gemeente?
- *Prijs*: de verkoopprijzen van woningen en dus van grond hebben langere tijd onder druk gestaan. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd, rekening houdend met het risico dat gronden later of in het geheel niet worden afgenomen?

De 3 P's vormen de basis voor de actualisatie van de grondexploitaties zoals opgenomen in de jaarlijkse 'Herziening Grondexploitaties' en waarvan de uitkomsten kort zijn samengevat in de paragraaf Grondbeleid van het jaarverslag 2017 (hoofdstuk 6.4).

Bij onze beoordeling van de door de gemeente gehanteerde veronderstellingen voor actualisatie van de grondexploitaties, zijnde vooral de uitgangspunten voor de planning (fasering), programmering, het prijsbeleid, maar ook de parameters voor kosten- en opbrengstenstijging en de gehanteerde rekenrente (renteomslagmethode), hebben wij het volgende in overweging genomen:

- Of de afzonderlijke veronderstellingen redelijk lijken, onderling afhankelijk en intern consistent zijn en of de veronderstellingen redelijk lijken wanneer ze collectief of in samenhang met andere veronderstellingen worden beschouwd.
- Of de veronderstellingen in de markt de waarneembare veronderstellingen op passende wijze weerspiegelen, met andere woorden is er consistentie met de algemene economische omgeving en de economische omstandigheden in/bij de gemeente.
- Of de veronderstellingen aansluiten op de (vastgestelde) plannen (besluiten) van de raad.
- Of de veronderstellingen consistent zijn met de ervaringscijfers van de gemeente (met andere woorden, is historische informatie representatief voor toekomstige situaties).

Wij hebben voor deze gebieden het proces beoordeeld waarmee het management schattingsposten ontwikkelt en wij hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Indien nodig hebben wij specialisten ingeschakeld bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving.

Een en ander in de context van onze verklaring bij de jaarrekening als geheel en niet om ons een afzonderlijk oordeel te vormen over de grondexploitatie.

Wij hebben vastgesteld dat de uitgangspunten en veronderstellingen redelijk zijn tegen de achtergrond van de werkelijke uitkomsten in voorafgaande verslagperiodes, de huidige economische ontwikkelingen en niet strijdig zijn met voornemens en (vastgestelde) plannen van uw raad.

De grondexploitaties zijn voor de jaarrekening 2017 opnieuw doorgerekend (geactualiseerd) en waar nodig zijn de verwachtingen bijgesteld. Waarmee tevens is beoordeeld of het onderhanden werk in de jaarrekening op een juiste wijze is gewaardeerd en of mogelijk een (aanvullende) verliesvoorziening moet worden getroffen.

Ultimo 2017 is op basis hiervan € 72,4 miljoen opgenomen in de voorziening, om de naar verwachting niet meer met verkopen goed te maken kosten (2016: € 60,2 miljoen) te dekken. Van de totale voorziening ad € 72,4 miljoen is € 48,6 miljoen opgenomen onder de post 'Vorraden' en € 23,8 miljoen onder de post 'Voorzieningen'. De € 23,8 miljoen onder de voorzieningen heeft betrekking op grondexploitatie-complexen die door derden worden uitgevoerd maar waarvoor de gemeente Hengelo voor een deel verantwoordelijk is voor de ontwikkeling en het daarbij behorende verlies. Het betreft hier de bedrijventerreinen De Veldkamp (voorziening € 18 miljoen) en Businesspark XL (voorziening € 5,8 miljoen).

Voor een nadere onderbouwing van de hoogte van de voorziening verwijzen wij u naar de paragraaf Grondbeleid in uw jaarverslag 2017 waar de belangrijkste complexen en de daarmee gepaard gaande risico's worden toegelicht en naar bijlage 8.3.3. 'Voorziening grondexploitaties'.

De nog te maken kosten en nog te realiseren opbrengsten zijn in 2017 afgenomen en per saldo wordt een tekort van in totaal € 40,3 miljoen op eindwaarde verwacht (2016: € 22,1 miljoen tekort).

De belangrijkste projecten met een verslechtering van het verwachte eindresultaat in 2017 betreffen:

- Hart van Zuid: Fase 2a Industrieplein eo daling ad € 4,7 miljoen
- Broek Noord daling ad € 2 miljoen
- Dalmeden daling ad € 2,4 miljoen
- Gezondheidspark daling € 2,2 miljoen
- Oosterveld daling ad € 2,8 miljoen
- Westermaat Campus daling ad € 2,7 miljoen

De verwachte daling van de nog te realiseren opbrengsten heeft een omvangrijke impact op het verwachte eindresultaat. Mede door de afschaling van het aantal te ontwikkelen vierkante meters in Hart van Zuid (kantorenlocatie) en de daling van de gemiddelde grondprijs in het Gezondheidspark zijn de resultaten voor deze grondexploitatie-complexen verslechterd in 2017.

Onderstaand is de ontwikkeling in de periode 2015 – 2017 weergegeven:

Overzicht grondexploitaties (in € 1.000)	2017	2016	2015
Nog te maken kosten	63.518	79.761	118.473
Nog te realiseren opbrengsten	169.410	200.287	249.221
Verwacht resultaat	- 40.284	- 22.256	- 50.083

Deze (verwachte) uitkomsten zijn in belangrijke mate afhankelijk van de uitgangspunten voor de planning (fasering) en de gehanteerde rekenrente (renteomslag-methode).

Tussentijds winst nemen (POC-methode)

Wij hebben tijdens onze controle geconstateerd dat bij de winstberekening van de winstgevende grondexploitatie-projecten is uitgegaan van de contante waarde van de eindwaarde. In de (gewijzigde) BBV-richtlijnen omtrent het verwerken van tussentijdse winsten is opgenomen dat de winstneming moet plaatsvinden op basis van de nominale eindwaarde van de winstgevende projecten.

In 2017 is € 5,9 miljoen winst genomen. Op basis van de nominale eindwaarden van de winstgevendende projecten bedraagt de – in 2017 te nemen winst – € 7,4 miljoen. Het verschil ad € 1,4 miljoen is door uw gemeente niet (meer) verwerkt in de definitieve jaarrekening.

De rekenrente voor actualisatie grondexploitaties

De bij de actualisatie van de grondexploitaties gehanteerde rekenrente is berekend op basis van de voorschriften van de Commissie BBV. Voor de komende jaren geldt een bandbreedte van 0,5% ten opzichte van de gehanteerde rente (2,0%), waarbinnen bijstelling niet hoeft plaats te vinden.

Waardering “niet in exploitatie genomen gronden”

De overgangsbepaling voor de materiële vaste activa (gronden en terreinen) na de herclassificatie van niet in exploitatie genomen gronden in de jaarrekening 2016 heeft een looptijd van 4 jaar. Uiterlijk 31 december 2019 moet een definitieve toets plaatsvinden op de marktwaarde van deze gronden tegen de geldende bestemming op het moment van de marktwaardetoets. Wordt daarbij een duurzame waardevermindering vastgesteld, dan moet dat uiterlijk 31 december 2019 leiden tot een afwaardering van deze gronden.

Evaluatie van de belangrijkste inschattingen van het management

Uw gemeente heeft voorzieningen gevormd voor verliezen, risico's of verplichtingen die hun oorsprong vinden in het huidige boekjaar of eerdere boekjaren, maar waarvan de (verwachte) uitgaven in de toekomst liggen. Binnen de voorzieningen maakt u conform het Bbv onderscheid naar voorzieningen voor 'verplichtingen, verliezen en risico's', ter 'egalisering van kosten' ('groot onderhoud') en 'voor middelen van derden waarvan de bestemming gebonden is'.

Voor de voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's en de voorzieningen ter egalisering van kosten zijn naar hun aard gebaseerd op veronderstellingen en schattingen van het management en het college. Zij schatten op basis van hun kennis van de gemeente en haar omgeving in wat het effect van de te voorziene risico's, verplichtingen en kosten zal zijn in de komende jaren en wat de omvang van de voorziening moet zijn.

Omdat schattingen per definitie subjectief zijn, besteden wij als uw accountant nadrukkelijk aandacht aan de onderbouwing en redelijkheid van de aannames van het college en het management.

Wij hebben als onderdeel van onze controle daarom uitvoerige gesprekken met het management, de directie en het college gevoerd over de aard van de risico's en de verwachtingen over de ontwikkelingen in de komende jaren. Voor een verdere doorontwikkeling adviseren wij u alternatieve scenario's te overwegen en de uitgangspunten zichtbaar te onderbouwen aan de hand van marktgegevens. Wij zijn van mening dat de gehanteerde uitgangspunten voor schattingen voldoende reëel en consistent zijn toegepast.

Sociaal domein (3 decentralisaties)

Voor de jaarrekeningcontrole 2017 hebben wij – met inachtneming van de Audit Alert Sociaal Domein van de beroepsorganisatie van accountants (NBA) – de door uw gemeente getroffen maatregelen om te komen tot een getrouwe en rechtmatige besteding van de zorg in natura (Wmo en Jeugd, exclusief PGB) geëvalueerd.

De PGB-bestedingen zijn (verplicht) belegd bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De accountant van de SVB heeft – net als over 2016 – een afkeurende controleverklaring bij de verantwoordingen 2017 verstrekt vanwege diverse rechtmatigheidsafwijkingen. Het ontbreken van voldoende en geschikte controle-informatie over de prestatielevering (getrouwheid) voor de verantwoorde PGB-bestedingen in de jaarrekening 2017 alsook de geconstateerde rechtmatigheidsafwijkingen, leiden tot een onzekerheid in onze controle voor de getrouwheid en rechtmatigheid van in totaal € 2,8 miljoen.

Daarnaast zijn onzekerheden aanwezig in de bestedingen Zorg in Natura voor Jeugd en WMO in verband met het ontbreken van verantwoordingen en (goedkeurende) controleverklaringen. Deze bestedingen leiden tot een onzekerheid in onze controle voor de getrouwheid en rechtmatigheid van in totaal € 5,0 miljoen.

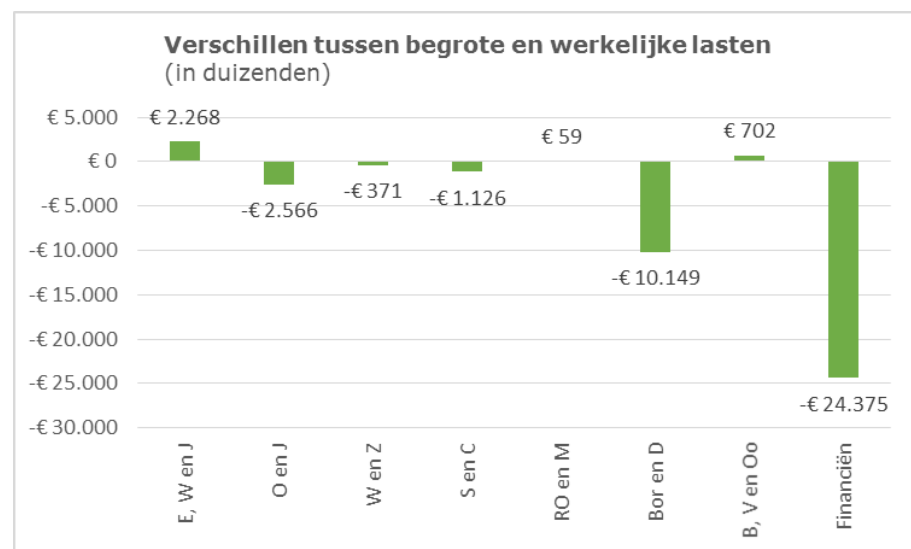
Begrotingsoverschrijdingen zijn toegelicht in de jaarrekening

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2017, hebben wij de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd. De toe te passen normen voor dit begrotingscriterium zijn gebaseerd op artikel 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moeten door de gemeenteraad zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 212 van de Gemeentewet.

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan de gemeenteraad, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van de raad.

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid moet gekeken worden naar de lastenoverschrijdingen per programma. Zoals blijkt uit de hierna opgenomen figuur is op 5 programma's een begrotingsoverschrijding op de lasten te constateren.

Deze overschrijdingen zijn in te delen in categorieën zoals genoemd in de Kadernota Rechtmatigheid 2017 (paragraaf 4.2.3) waaronder de directe relatie met hogere baten (programma Sport en Cultuur en voor het deel Grondexploitatie binnen programma Financiën) of voortvloeiend uit bestaand beleid (waaronder vorming voorzieningen bouwgrondexploitatie).

Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse van deze overschrijding naar de analyse begrotingsrechtmatigheid zoals opgenomen in hoofdstuk 8.8 van de jaarrekening 2017. Hiermee legt uw gemeente verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2017. De geconstateerde kostenoverschrijdingen die formeel als onrechtmatig worden aangemerkt hoeven – gezien de oorzaak en de toelichting – wij niet te wegen in ons oordeel en hebben daarom geen gevolgen voor de strekking van onze controleverklaring.

Controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot rechtmatigheid van Europees aanbesteden

Uit de uitgevoerde controlewerkzaamheden voor de naleving van de Europese aanbestedingsrichtlijnen hebben wij onrechtmatigheden vastgesteld die een impact hebben op de strekking van de controleverklaring.

Eerder hebben wij met de ambtelijke organisatie en het college besproken dat met de invoering van de nieuwe aanbestedingsrichtlijnen medio 2016 het eerdere onderscheid tussen IIA- en IIB-diensten is komen te vervallen. Bijvoorbeeld de inhuur van personeel kan hierdoor niet meer worden gekwalificeerd als IIB-dienst en daarmee is het volledige richtlijnenregime van toepassing geworden op deze 'voormalige' IIB-dienst. Voor overheidsopdrachten voor 'sociale en andere specifieke diensten' is daarentegen een nieuwe specifieke regeling ingevoerd met een hogere drempel (ad € 750.000).

Conform voorgaand jaar hebben wij tijdens de jaarrekeningcontrole 2017 de naleving van Europese aanbestedingsregels getoetst. Uw interne controleafdeling heeft eveneens een uitgebreide controle op de naleving uitgevoerd.

Wij hebben – op basis van een deelwaarneming – een aantal contracten gecontroleerd en vastgesteld of deze contracten conform de EU-regelgeving zijn aanbesteed. Bij deze controle hebben wij vastgesteld dat een aantal contracten (afgesloten voor 2017) niet conform de aanbestedingsregels zijn afgesloten waardoor de lasten voortvloeiend uit deze contracten onrechtmatig zijn, totaal € 5,3 miljoen. De uitkomsten van onze controle liggen in lijn met de door uw organisatie interne controle.

Het proces rondom de Europese Aanbesteding is verbeterd in 2017, maar is nog niet op niveau, getuige de bevindingen. De – door uw gemeente – uitgevoerde interne controle heeft veel inzet moeten plegen om de juiste informatie te achterhalen. Daarnaast hebben wij nog aanvullende werkzaamheden uitgevoerd teneinde voldoende zekerheid te verkrijgen voor ons oordeel over de rechtmatigheid van de EU-aanbestedingen.

Wij hebben geen fouten en/of onzekerheden in de SiSa-bijlage 2017 geconstateerd

De procedure die uw gemeente moet naleven bij de aanlevering van de bestanden aan het CBS is ten opzichte van vorig jaar niet wezenlijk gewijzigd. Uw gemeente dient in een vast, voorgeschreven stramien zeven documenten aan het CBS aan te leveren.

Wij hebben de SiSa-bijlage gecontroleerd op basis van de nota verwachtingen accountantscontrole SiSa 2017. Hierbij evalueren wij de getrouwheid en rechtmatigheid van de in de SiSa-bijlage verantwoorde gegevens (indicatoren).

Wij willen benadrukken dat u als gemeente zelf verantwoordelijk bent voor de volledigheid van de te verantwoorden indicatoren zoals opgenomen in de SiSa-bijlage. Indien een '0' is ingevuld, zijn wij bij uw organisatie nagegaan of deze '0' terecht is ingevuld. U heeft dit aan ons bevestigd.

De (verplichte) tabel met fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen is opgenomen in bijlage B van dit accountantsverslag. Bij de controle hebben wij geen financiële fouten of onzekerheden geconstateerd.

Wij hebben geen fouten met betrekking tot naleving van de Wet Normering topinkomens (WNT) geconstateerd

De Wet normering topinkomens (WNT) is met ingang van 2013 van toepassing en vervangt tegelijkertijd de Wopt (Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens). Doelstelling van de wet is te verhinderen dat instellingen in de publieke en semipublieke sectoren rechtens in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen. Voor gemeenten geldt dat de gemeentesecretaris en de griffier als topfunctionaris worden aangemerkt. De algemene bezoldiging voor een topfunctionaris mag voor 2017 niet meer bedragen dan € 181.000 per jaar.

Daarnaast dienen gemeenten het salaris openbaar te maken van overige medewerkers (inclusief – wanneer aan bepaalde voorwaarden is voldaan – ingehuurd personeel) die een bezoldiging ontvangen boven deze norm. Ten

slotte stelt de WNT een aantal overige eisen, zoals een maximale ontslagvergoeding voor topfunctionarissen van € 75.000.

In 2017 hebben wij geen overschrijding van de grensbedragen voor topfunctionarissen en overige medewerkers geconstateerd.

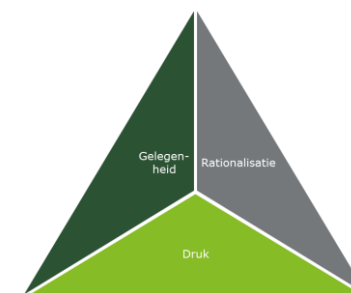
De beoordeling door het college van burgemeester en wethouders van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of overtreding van wet- en regelgeving

Het college van burgemeester en wethouders is primair verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en voor de naleving van wet- en regelgeving. Recente ontwikkelingen laten zien dat de handhaving van anticorruptie-wetgeving aan globalisering onderhevig is, waardoor ook gemeenten in toenemende mate te maken krijgt met anticorruptie regels.

Als onderdeel van onze controle hebben wij het college verzocht inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude of overtreding van wet- en regelgeving (corporate compliance), inclusief de aard, omvang en frequentie van deze inschattingen, het proces dat de directie daarbij hanteert, alsook de communicatie daarover met het personeel en met de werkgroep Accountancy. Tijdens deze gesprekken heeft de portefeuillehouder Financiën aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance en de analyse van corruptievraagstukken. Hierbij hebben wij ook voorbeelden besproken van de manier waarop deze beheerst worden.

In onze voorgaande rapportages hebben wij u geattendeerd op het belang van periodieke frauderisicoanalyses, bijvoorbeeld met gebruik van de 'fraudedriehoek', als vast onderdeel van de interne beheersingsomgeving.

De interne frauderisicoanalyse is eind 2017 opgesteld. Deze analyse moet nog verder uitgewerkt worden in samenwerking met de gehele organisatie. Wij hebben begrepen dat de analyse na de zomer 2018 verder geformaliseerd en geïmplementeerd zal worden.

Wij adviseren u het fraudebeheersingsproces verder in te richten en te formaliseren en de uitkomsten hiervan zichtbaar te evalueren en te borgen in het planning en control systeem. Daarbij adviseren wij de analyse minimaal jaarlijks te bespreken met de werkgroep Accountancy, het college en het management.

Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen van fraude

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij het college van burgemeester en wethouders, inclusief het invoeren en onderhouden van interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving, de werking en de efficiency van de bedrijfsvoering en naleving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Als accountant verkrijgen wij redelijke, maar geen absolute, zekerheid dat de jaarrekening als *geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat, als gevolg van fraude of fouten*.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing. Onze controle is uitgevoerd met een hoge maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraude hebben ontdekt.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Interne beheersing

De belangrijkste bevindingen uit onze boardletter 2017.

De interne (financiële) beheersing is nog in ontwikkeling

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2017 een interim-controle uitgevoerd. Deze interim-controle is primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

De bevindingen naar aanleiding van deze controle hebben wij opgenomen in onze managementletter 2017. Onze conclusie naar aanleiding van de interim-controle luidt:

"Overall concluderen wij dat de AO/IB binnen de gemeente Hengelo in de basis op orde is, voor zover wij dat beoordelen in het kader van onze opdracht de jaarrekening te controleren. Echter hierbij sterk gesteund wordt op de geautomatiseerde controls (application controls binnen Key2Financiën) om te komen tot betrouwbare financiële jaarverslaggeving."

De interne beheersing kan nog verder verbeterd worden zodat in de diverse processen meer gebruik gemaakt kan worden van de interne beheersingsmaatregelen. De (verbijzonderde) interne controlemomenten kunnen daarmee steeds meer tussentijds uitgevoerd worden in plaats van achteraf, waardoor zij een signaleringsfunctie krijgen in plaats van een 'herstel'-functie. Ook het volledig benutten van de mogelijkheden in en van de automatiseringsomgeving dragen hieraan bij.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving verdient de nodige aandacht

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel over de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken over de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen gaan over de onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij geen volledigheid pretenderen.

De IT-omgeving en een adequate opzet en werking daarvan nemen een steeds dominantere plaats in binnen uw organisatie voor een betrouwbare geautomatiseerde gegevensverwerking.

Daarmee krijgt de IT ook een dominantere positie in onze controleaanpak en -uitvoering. Eind 2017 heeft uw gemeente een IT-audit uit laten voeren. Bij deze audit zijn de opzet en het bestaan van de algemene IT-beheersmaatregelen in en rondom het systeem Key2Financiën in beeld gebracht. Vanwege diverse bevindingen in de opzet en het bestaan is de werking van deze beheersmaatregelen niet getoetst. Voor de algemene IT-beheersmaatregelen omtrent logische toegangsbeveiliging en wijzigingsbeheer zijn relevante bevindingen geconstateerd waarvoor een aantal aanbevelingen is gedaan om de opzet voor het systeem Key2Financiën te verbeteren. Inmiddels hebben wij van uw medewerkers begrepen dat de verbeteringen zijn doorgevoerd.

Indien de algemene IT-beveiligingsmaatregelen (general computer controls) integraal zijn geborgd kan uw gemeente ook meer controlezekerheid ontleen aan de zogenoemde application controls (geprogrammeerde controles binnen bepaalde applicatiesystemen zoals Key2Financiën). Een voorbeeld van een application control is de validatie tussen grootboek-rekening enerzijds en budgethouder anderzijds.

De doorgevoerde veranderingen en verbeteringen zullen op een later moment getoetst worden om vast te stellen of in de interne en externe controle gebruik gemaakt kan worden van de geautomatiseerde controles.

De bevindingen op het gebied van informatiebeveiliging en wijzigingsbeheer resulteren erin dat wij voor onze jaarrekeningcontrole 2017 géén gebruik (hebben) kunnen maken van de door uw gemeente getroffen geautomatiseerde beheersingsmaatregelen in applicaties, omdat die direct afhankelijk zijn van de betrouwbare en continue werking van de IT-omgeving. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de maatregelen die zijn opgenomen in de digitale workflow inkoopfacturen.

Om alsnog voldoende zekerheid te krijgen over de betrouwbare en rechtmatige verwerking en betaling van de inkoopfacturen hebben wij aanvullende gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Uit deze controlewerkzaamheden volgen geen bijzonderheden.

Overeenkomstig artikel 2:393, lid 4 van het Burgerlijk Wetboek zijn wij verplicht om onze bevindingen te rapporteren met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van uw geautomatiseerde gegevensverwerking.

Verder hebben wij geen zaken gesignaleerd betreffende de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking die in het kader van onze jaar-rekeningcontrole voor rapportering in aanmerking komen.

Cyber risico's

Cyber is een onlosmakelijk onderdeel geworden van onze samenleving. Dagelijks werken wij met digitale oplossingen, zowel privé als zakelijk. Door gebruik van internet, interne netwerken en bedrijfsapplicaties hebben alle organisaties, ongeacht hun omvang, te maken met aan cyber gerelateerde risico's zoals cyber crime. Als cyber-risico's zich voordoen, kunnen deze een (significante) impact hebben op de financiële systemen, de interne beheersingsmaatregelen en de jaarrekeningcontrole. Daarnaast kunnen deze leiden tot reputatie- en imagoschade voor uw gemeente.

Aangezien iedere organisatie waardevolle informatie heeft te verliezen of ernstige schade kan lijden als de IT-infrastructuur (tijdelijk) niet meer beschikbaar is, benadrukken wij het belang van een cyberrisicoanalyse als vast onderdeel van het interne controlesysteem, dat erop is gericht bedrijfsrisico's te onderkennen, het belang en de waarschijnlijkheid daarvan in te schatten en de interne beheersing daarop toe te spitsen.

Wij adviseren continu aandacht te hebben voor cyberrisico's en de beheersing van deze risico's te monitoren (bv. door het uitvoeren van onverwachte (penetratie)testen).

Overige aangelegenheden

In dit onderdeel geven wij een samenvatting van overige aangelegenheden en bepaalde vereiste communicaties.

Naleving van wet- en regelgeving

Wij hebben geen kennis van het niet naleven van wet- en regelgeving waarover gerapporteerd zou moet worden, anders dan reeds in dit verslag opgenomen.

Specifieke aandachtspunten werkgroep Accountancy

In het controleprotocol 2017 heeft de werkgroep Accountancy twee aanvullende vragen opgenomen voor onze controle over 2017. Onderstaand gaan wij kort in op de door ons uitgevoerde werkzaamheden voor deze twee onderwerpen.

Afwikkeling verzelfstandiging Warmtenet

In het controleprotocol is het volgende opgenomen *'Verloopt de afwikkeling van de verzelfstandiging van Warmtenet binnen de kaders die daaraan door de raad zijn meegegeven. Zijn de aan de verzelfstandiging van Warmtenet verbonden risico's voldoende in beeld en hoe worden deze beheerst?*

Aanvullend op onze werkzaamheden in het kader van de controle van de jaarrekening 2017 hebben wij gesproken met de verantwoordelijke medewerker van uw gemeente voor het Warmtenet-project en aanvullende documentatie beoordeeld.

In 2016 en 2017 is gebleken dat aanvullende voorzieningen noodzakelijk waren vanwege de meerwerk-kosten die ten tijde van de uitvoering van het project zijn geconstateerd. Wij hebben begrepen dat afronding van het project nu gepland staat voor voorjaar 2019. Vanwege de voortgang van het project, een groot deel van de aanbestedingen is uitgevoerd, en omdat de grondwerkzaamheden verder vorderen, verwacht de projectleider op dit moment geen aanvullende kosten die niet zijn voorzien. Daarnaast is in de huidige voorziening rekening gehouden met een deel onvoorzien. Op basis van de huidige bekende informatie en voortgang van het project achten wij de voorziening per ultimo 2017 toereikend. Wel blijft het Warmtenet-project een project waar risico's mee verbonden zijn, mede vanwege de uniciteit van het project waardoor niet gesteund kan worden op ervaringen bij andere projecten.

Wij hebben de ambtelijke organisatie geadviseerd in gesprek te blijven met andere gemeenten die eveneens bezig zijn met het ontwikkelen van soortgelijke warmtenetwerken.

Project Stads Kantoor/Stadhuys

In het controleprotocol is de volgende vraag opgenomen: *'Verloopt dit project, zowel financieel als qua voortgang binnen de door raad vastgestelde kaders?'*

Het project ontwikkeling nieuw stadskantoor wordt aangestuurd door een projectleider een externe projectcontroller. Tijdens de ontwikkeling is geconstateerd dat aanvullende kosten gemaakt moeten worden voor asbestsanering wat voor een deel via de reservering 'onvoorzien' gedekt kan worden. Voor het overige deel is aanvullend budget noodzakelijk. Tevens is de geplande oplevering doorgeschoven naar medio 2019 vanwege vertraging in het aanbestedingsproces en de extra asbestsaneringswerkzaamheden.

Op onderdelen verloopt het project derhalve niet binnen de initieel gestelde kaders echter de tussentijdse bijstellingen zijn gerapporteerd mede via de begrotingen, rapportering over de tussentijdse cijfers en aanvullende raadsbesluiten. Een toets of de voortgang van het project (uitvoering) in lijn ligt met de kaders hebben wij niet uit kunnen voeren.

Onze communicatie met management

Bevestiging van het management

Wij hebben ter confirmatie een schriftelijke bevestiging gevraagd aangaande haar verantwoordelijkheden inzake financiële verslaggeving. Wij hebben van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Hengelo een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Geen meningsverschil met management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het management geweest en er waren geen beperkingen bij de uitvoering van onze controle. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controleopdracht door het management en de medewerkers van de gemeente medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Verenigbaarheid jaarverslag en jaarrekening

Op basis van Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controle- en overige standaarden (NV COS) 720 is voorgeschreven dat wij bepaalde werkzaamheden uitvoeren met betrekking tot het jaarverslag van de gemeente.

Wij hebben – voor zover wij kunnen beoordelen – vastgesteld dat verklaringen van het college van burgemeester en wethouders zoals opgenomen in het jaarverslag verenigbaar zijn met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.

Bijlagen

Bijlage A1a – Niet-gecorrigeerde controleverschillen

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van niet-gecorrigeerde controleverschillen boven de rapportagedrempel van € 250.000.

Aard van de controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode		
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode		
Rechtmatigheidsfout is tevens getrouwheidsfout – tussentijdse winstneming grondexploitatieprojecten	€ 1.359.000	€ 1.359.000
Rechtmatigheidsfout is per saldo ook een getrouwheidsfout		
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	€ 1.359.000	€ 1.359.000
Extra absolute waarde rechtmatigheidsfouten		
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/Etc.)	€ 4.074.000	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	-	
Overige rechtmatigheidsfouten	-	
Totaal rechtmatigheidsfouten	€ 5.433.000	

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2017 en in het normenkader 2017 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bijlage A1b – Onzekerheden in de controle

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van onzekerheden in de controle boven de rapportagedrempel van € 250.000.

Aard van de onzekerheden	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Onzekerheid PGB-bestedingen 2017 (SVB)	€ 2.800.000	€ 2.800.000
Onzekerheid bestedingen Jeugdwet en WMO (Sociaal Domein)	€ 4.200.000	€ 4.200.000
(Sub)totaal onzekerheden in de getrouwheidscontrole	€ 7.000.000	€ 7.000.000
Extra absolute waarde onzekerheden rechtmatigheid		
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/Etc.)		
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	n.v.t.	
Overige onzekerheden inzake rechtmatigheid	n.v.t.	
Totaal onzekerheden in de rechtmatigheidscontrole	€ 7.000.000	

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2017 en in het normenkader 2017 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Wij hebben aan het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening gevraagd, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dat houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage A2 – In de controle opgenomen aanpassingen

De onderstaande tabel bevat alle afzonderlijk geïdentificeerde en gecorrigeerde afwijkingen boven de rapportagedrempel van € 250.000.

Aard van de gecorrigeerde controleverschillen	Soort correctie	Jaarrekeningpost	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Feitelijke controleverschillen				
Materiële vaste activa: correcties interne bijdragen die als bijdragen van derden (extern) waren verantwoord	Presentatie	Materiële vaste activa, overige opbrengsten en overlopende activa	€ 1.504.000	€ 1.504.000
Grondexploitatie: Correctie voorziening Lange Wemen	Waardering	Vorraden en resultaat	€ 1.425.000	€ 1.425.000
Overlopende activa en passiva: onterecht opgenomen vordering/schuld Greendeal bijdragen	Balansverlenging	Overlopende activa en passiva	n.v.t.	€ 833.000
Correctie verstrekte leningen aan derden van overlopende activa naar financiële vaste activa	Presentatie	Financiële vaste activa en overlopende activa	n.v.t.	€ 6.540.000
Kwijtschuld lening (€ 681.000) was als voorziening verantwoord en niet afgeboekt.	Presentatie	Financiële vaste activa	n.v.t.	n.v.t.
Voorziening voor belastingdebiteuren was niet opgenomen (extra lasten).	Waardering vorderingen	Uitzettingen met rentetypische looptijd korter dan 1 jaar en resultaat	€ 391.000	€ 391.000
Verstrekte leningen aan derden zijn via de staat van baten en lasten verantwoord.	Presentatie baten en lasten	Baten en lasten	€ 2.581.000	€ 2.581.000
Voor een aantal IMG-regelingen was onterecht geen vordering (overlopende activa) opgenomen.	Waardering vorderingen	Overlopende activa en baten	€ 838.000	€ 838.000
Onttrekkingen van een tweetal voorzieningen waren gepresenteerd als negatieve dotatie. Daardoor geen inzicht in de daadwerkelijke uitgaven	Presentatie	Voorzieningen	n.v.t.	€ 1.365.000

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2017 en in het normenkader 2017 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bijlage A2 – In de controle opgenomen aanpassingen

De onderstaande tabel bevat alle afzonderlijk geïdentificeerde en gecorrigeerde afwijkingen boven de rapportagedrempel van € 250.000.

Aard van de gecorrigeerde controleverschillen	Soort correctie	Jaarrekeningpost	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Feitelijke controleverschillen				
Voorziening pensioen wethouders was te hoog verantwoord vanwege de risicovoorziening nabestaanden die niet onderbouwd kan worden (lagere lasten).	Waardering	Voorzieningen	€ 317.000	€ 317.000
Inschattingsverschillen				
Correctie voorziening Lange Wemen (onterecht gevormd in 2017, besluit wordt in 2018 genomen) (lagere lasten).			€ 1.400.000	€ 1.400.000
Geprojecteerde (inschattings)verschillen				
Niet van toepassing				
Totaal			€ 8.456.000	€ 17.194.000

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2017 en in het normenkader 2017 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bijlage A3 – Tekortkomingen in de toelichtingen

Onze controlestandaarden vereisen dat wij afwijkingen van materieel belang in de toelichting signaleren om de gemeenteraad in staat te stellen een inschatting te maken van de gevolgen daarvan voor de jaarrekening.

De tabel hierna bevat een weergave van die onderwerpen uit de toelichting waarvan wij denken dat de gemeenteraad deze nader dient te beoordelen.

Toelichting	Bron van de toelichtingvereiste	Kwantitatieve of kwalitatieve overwegingen
Diverse tekstuele aanpassingen, uitbreidingen van toelichtingen en aanpassingen vanwege onjuiste presentaties zijn gecorrigeerd in de definitieve jaarstukken.	BBV	N.v.t.
Er resteren geen (significante) tekortkomingen in de toelichtingen.		

Bijlage B – Bevindingen controle SiSa-bijlage 2017

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen. Per regeling wordt in een tabel aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

Onderstaand treft u deze tabel aan.

Bevindingen controle SiSa-bijlage		Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
OCW D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2017 (OAB)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
I&M E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet – gemeentedeel 2016	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) – gemeentedeel 2016	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer SiSa tussen medeoverheden	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Totaal			€ 0	

Bijlage C – Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Hengelo

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de “Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)” en vormen een belangrijk onderdeel van het ‘normenkader’ waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Hengelo in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om onze onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Het stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen.

Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.

- Procedures voor de organisatie van periodieke training inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en indien er bedreigingen zijn gesignaleerd welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreiging voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde onafhankelijkheidsevaluatie) wordt in het dossier opgenomen. Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Indien de bestuursstructuur van de controlecliënt voorziet in een raad van commissarissen of audit committee overwegen wij ook één van deze beide instanties te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen worden periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties met de gemeente Hengelo

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de gemeente die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken welke aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam heeft ontvangen of verstrekt aan de gemeente of een bij de gemeente betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die een (geschatte) waarde van meer dan € 100 hebben ontvangen of verstrekt en zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

Bijlage D - Algemene Verordening Gegevensbescherming

Per 24 mei 2016 is de AVG in werking getreden. De AVG is van toepassing op elke organisatie in de Europese Unie (EU) die persoonsgegevens verwerkt. Daarnaast zal de wetgeving ook gaan gelden voor organisaties die diensten en/of goederen aanbieden aan individuen in de EU al dan niet om iets. Mocht een organisatie het gedrag van individuen monitoren, voor zover dit gedrag plaatsvindt op het grondgebied van de EU, dan zal de organisatie ook moeten voldoen aan de AVG. De AVG heeft dus een reikwijdte die verder gaat dan slechts de grenzen van de EU. Tot 25 mei 2018 hebben organisaties de tijd om hun processen op de AVG aan te passen. Daarna kan iedere natuurlijke persoon binnen de EU-organisaties aanspreken op het niet-nakomen ervan. De wetgeving wil het transparant, het zorgvuldig en het bewust gebruik van persoonsgegevens bevorderen en de huidige wetgeving vernieuwen.

Rechten van individuen

De AVG maakt het voor individuen mogelijk om kosteloos inzicht te krijgen in de persoonsgegevens die een organisatie van dat individu verwerkt. In bepaalde gevallen is het dan mogelijk voor een individu om gegevens te wijzingen, te laten verwijderen, een verzoek in te dienen om verdere verwerking te blokkeren en zelfs om te vragen of de gegevens overgedragen kunnen worden naar een andere partij.

Wat is er gelijk gebleven?

Hoewel de AVG-veranderingen met zich meebrengt zullen veel van de reeds bestaande principes gelijk blijven. Zo mogen gegevens alleen voor een specifiek doeleinde worden verwerkt, moet er een wettelijke basis bestaan voor het gebruik van die gegevens en mogen zij niet verder verwerkt worden indien dit niet verenigbaar is met het oorspronkelijke doel. Ook zal onder de AVG de plicht om datalekken te melden binnen 72 uur blijven bestaan.

Verwerkingsverantwoordelijkheid

Wellicht één van de grootste veranderingen is het beginsel van de verwerkingsverantwoordelijkheid. Organisaties zijn verantwoordelijk voor de naleving van alle bepalingen uit de AVG en zij moeten kunnen aantonen dat zij dit actief doen. Dit betekent dat de AVG een hoge mate van volwassenheid en documentatie verlangt. Zonder het actief documenteren van genomen maatregelen en de afwegingen die gemaakt zijn om tot die maatregelen te komen, wordt het lastig voor organisaties om aan te tonen dat zij actief bezig is geweest met deze wetgeving.

Additionele plichten -Gegevensbescherming door ontwerp en standaardinstellingen

Naast meer rechten voor individuen introduceert de AVG ook aanvullende plichten ten opzichte van de Wet bescherming persoonsgegevens. Zo zullen organisaties een register moeten opstellen waarin zij hun verwerkingsactiviteiten opnemen met daarbij aanvullende informatie zoals bewaartermijnen en genomen beveiligingsmaatregelen. Daarnaast zullen alle processen ontworpen moeten worden met de bescherming van persoonsgegevens als centraal uitgangspunt, het zogenoemde 'gegevensbescherming door ontwerp' ('privacy by design'). Daarbij zullen deze processen ook nog eens standaard de voor de individu minst indringende instellingen moeten hebben, het zogenoemde 'gegevensbescherming door standaardinstellingen' ('privacy by default'). Technische en organisatorische maatregelen moeten daarom worden genomen gedurende het gehele proces van het verwerken van persoonsgegevens (art. 25 AVG). Al deze maatregelen hebben als doel het vertrouwen van de individu in de digitale wereld te vergroten.

Technische en organisatorische maatregelen moeten daarom worden genomen gedurende het gehele proces van het verwerken van persoonsgegevens (art. 25 AVG). Al deze maatregelen hebben als doel het vertrouwen van de individu in de digitale wereld te vergroten.

Risico Assessment - Gegevensbescherming effectbeoordeling

Voor iedere nieuwe gegevensverwerking dient de verantwoordelijke gegevensverwerker een impact-analyse uit te voeren indien de verwerking een hoog risico oplevert voor de bescherming van persoonsgegevens van de betrokkene. Deze impact analyse zal uitgevoerd moeten worden met het individu als uitgangspunt en moet in ieder geval plaatsvinden indien een organisatie systematisch individuen monitort of op grootschalig niveau gevoelige gegevens verwerkt. Hierbij zal grootschalig ingevuld worden aan de hand van zowel de hoeveelheid gegevens als de hoeveelheid betrokkene.

Toezichthoudende autoriteit

Ieder EU-land zal tenminste één toezichthoudende autoriteit aanwijzen die bevoegd is om handhavend op te treden in het geval dat de AVG niet wordt nageleefd. In Nederland is dat de Autoriteit Persoonsgegevens (voorheen College Bescherming Persoonsgegevens). Deze autoriteiten hebben daarnaast ook als taak om praktische informatie te verstrekken over de AVG en om leading practices te identificeren en te verspreiden. Mocht dit echter nodig zijn dan hebben de hiertoe geautoriseerde toezichthouders ook de bevoegdheid om organisaties boetes op te leggen wanneer blijkt dat zij zich niet aan de AVG gehouden hebben. Deze boetes kunnen oplopen tot maximaal € 20 miljoen of 4% van de wereldwijde omzet van het voorgaande jaar.

Lid statelijke Maatregelen

Hoewel de AVG een uniforme set regels beoogd te creëren voor alle landen in Europese Unie zullen lidstaten in bepaalde gevallen bevoegd zijn om aanvullende regels op te stellen omtrent het beschermen van persoonsgegevens. Hoewel in grote lijnen een uniforme implementatie van de AVG mogelijk is voor multinationals zal er daarom toch ook naar nationale bepalingen gekeken moeten worden bij het uitvoeren van een privacy programma.

E-Privacy verordening

Naast de AVG zal er ook een E-privacy verordening gaan komen (welke de huidige E-privacy richtlijn gaat vervangen). Die wetgeving gaat specifiek in op bescherming van persoonsgegevens bij elektronische communicatie. Deze richtlijn verplicht lidstaten om in geval van elektronische communicatie, in aanvulling op de AVG, maatregelen te definiëren rondom elektronische communicatiegegevens die als persoonsgegevens kunnen worden aangeduid. Een definitieve versie is nog niet gepubliceerd en verwacht wordt dat deze wetgeving pas gaat gelden in 2019.

Beveiliging van persoonsgegevens

Naast het zorgvuldig verzamelen van persoonsgegevens moet een organisatie persoonsgegevens ook op een juiste en passende manier organisatorisch en technisch beveiligen. Dit houdt onder andere in dat de beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van gegevens geborgd wordt. Dat die gegevens niet alleen technisch beveiligd moeten worden maar ook organisatorisch benadrukt dat het beschermen van gegevens ook offline moet gebeuren.

Functionaris voor de gegevensbescherming

De AVG dwingt af dat sommige organisaties een functionaris ten behoeve van gegevensbescherming dienen aan te stellen. Deze functie dient zich namens de organisatie onder andere bezig te houden met het toepassen en naleven van de AVG en intern data privacy beleid. De verplichting om een functionaris voor de gegevensbescherming in te stellen geldt in ieder geval voor overheidsinstellingen.

De naam 'Deloitte' verwijst naar één of meer van de volgende rechtspersonen: Deloitte Touche Tohmatsu Limited, een in Groot-Brittannië gevestigde 'private company limited by guarantee', en ieder van de memberfirms die deel uitmaken van haar netwerk. Elk van deze rechtspersonen vormt een juridisch afzonderlijke en onafhankelijke entiteit. Zie www.deloitte.com/about voor een gedetailleerde beschrijving van de rechtsvorm van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en haar memberfirms.

Deloitte is met ongeveer 5.000 medewerkers en kantoren in heel Nederland de grootste organisatie op het gebied van accountancy, belastingadvies, consultancy en financiële advisering. Deloitte Nederland is een onafhankelijke memberfirm van Deloitte Touche Tohmatsu, met 225.000 medewerkers en vestigingen in meer dan 150 landen.

© Deloitte 2018. All rights reserved.